

Pāli

අයෝනියො මනසිකාරො

936. තත්ථ කතමො අයෝනියො මනසිකාරො? අනිච්චෙ “නිච්ච”න්ති අයෝනියො මනසිකාරො, දුක්ඛෙ “සුඛ”න්ති අයෝනියො මනසිකාරො, අනත්තනි “අත්තා”නි අයෝනියො මනසිකාරො, අසුභෙ “සුභ”න්ති අයෝනියො මනසිකාරො, සච්චප්පට්ඨකුලෙන වා චිත්තස්ස ආවට්ටනා අනාවට්ටනා ආභොගො සමන්තාහාරො මනසිකාරො – අයං වුච්චති “අයෝනියො මනසිකාරො”.

Atthakathā

1 තත්ථයෝනියො මනසිකාරො නාම උපායමනසිකාරො පඨමනසිකාරො, අනිච්චාදීසු අනිච්චන්ති ආදිනා එව නයෙන සච්චානුලොමිකෙන වා චිත්තස්ස ආවට්ටනා අන්වාචට්ටනා ආභොගො සමන්තාහාරො මනසිකාරො, අයං වුච්චති යෝනියො මනසිකාරොති.

අයෝනියො මනසිකාරොති අනුපායමනසිකාරො උප්පඨමනසිකාරො. අනිච්චෙ නිච්චන්ති දුක්ඛෙ සුඛන්ති අනත්තනි අත්තානි අසුභෙ සුභන්ති අයෝනියො මනසිකාරො උප්පඨමනසිකාරො. සච්චප්පට්ඨකුලෙන වා චිත්තස්ස ආවට්ටනා අන්වාචට්ටනා

2 අයං පන විත්ථාරො – තත්ථ “යෝනියො අයෝනියො”නි ඉමෙහි තාව ද්විති පදෙහි ආබද්ධං හොති උපරි සකලසුත්තං. වට්ටච්චට්ටවසෙන හි උපරි සකලසුත්තං වුත්තං. අයෝනියො මනසිකාරමූලකඤ්ච වට්ටං, යෝනියො මනසිකාරමූලකඤ්ච විචට්ටං. කථං? අයෝනියො මනසිකාරො හි වඩ්ඪමානො ද්වෙ ධම්මෙ පරිපූරෙති අවිජ්ජඤ්ච භවතණ්හඤ්ච. අවිජ්ජාය ව සති “අවිජ්ජාපච්චයා සඞ්ඛාරා...පෙ... දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස සමුදයො හොති. තණ්හාය සති තණ්හාපච්චයා උපාදානං...පෙ... සමුදයො හොති”නි. එවං අයං අයෝනියො මනසිකාරබ්භුලො පුග්ගලො වාතවෙගාහිසාතෙන විජ්ජනට්ඨනාවා විය ගඞ්ඨාවට්ටෙ පතිතගොකුලං විය වක්කයන්තෙ යුත්තබලිබද්දො විය ව පුනප්පුනං භවයෝනිගතිවිඤ්ඤාණට්ඨිතිසත්තාවාසෙසු ආවට්ටපරිචට්ටං කරොති, එවං තාව අයෝනියො මනසිකාරමූලකං වට්ටං.

3 තත්ත්වං උපායො, අහිනිච්චෙසො නාම වට්ටෙ හොති, විචට්ටෙ නත්ථි. තස්මා “අයං අත්ථි ඉමස්මිං කායෙ පඨව්ඨාතු, ආපොධාතු”නි ආදිනා නයෙන සකසන්තතියං වත්තාරි භුතානි තදනුසාරෙන උපාදාරූපානි ව පරිග්ගහෙත්වා අයං රූපක්ඛන්ධොති වචන්ථපෙති. තං වචන්ථාපයතො උප්පන්නෙ තදාරම්මණෙ චිත්තවෙතසිකෙ ධම්මෙ ඉමෙ වත්තාරො අරූපක්ඛන්ධොති වචන්ථපෙති. තතො ඉමෙ පඤ්චක්ඛන්ධා දුක්ඛන්ති වචන්ථපෙති. තෙ පන සඞ්ඛෙපතො නාමඤ්ච රූපඤ්චානි ද්වෙ භාගායෙව හොන්ති. ඉදඤ්ච නාමරූපං සහෙතු සප්පච්චයං උප්පජ්ජති. තස්ස අයං හෙතු අයං පච්චයොති අවිජ්ජාභවතණ්හාකම්මාහාරාදිකෙ හෙතුපච්චයෙ වචන්ථපෙති. තතො තෙසං

පව්වයානඤ්ච පව්වයුප්පන්නධම්මානඤ්ච යාථාචසරසලක්ඛණං වචන්ථපෙත්වා ඉමෙ ධම්මා අහුන්වා හොන්තිති අනිච්චලක්ඛණං ආරොපෙති, උදයබ්බයපිලිනත්තා දුක්ඛාති දුක්ඛලක්ඛණං ආරොපෙති. අවසචන්තනතො අනත්තාති අනත්තලක්ඛණං ආරොපෙති. එවං තිණ ලක්ඛණාති ආරොපෙත්වා පටිපාටියා විපස්සනං පවත්තෙන්තො සොතාපත්තිමග්ගං පාපුණාති.

තස්මිං බණෙ චත්තාරි සච්චාති එකපටිවෙධෙනෙව පටිවිජ්ඣති, එකාභිසමයෙන අභිසමෙති. දුක්ඛං පරිඤ්ඤාපටිවෙධෙන පටිවිජ්ඣති, සමුදයං පහානපටිවෙධෙන, නිරොධං සවිජ්ඣිතිරියාපටිවෙධෙන, මග්ගං භාවනාපටිවෙධෙන. (ම. නි. මූලපණ්ණාසක)

4 මහාහත්ථිපදොපමසුත්තවණ්ණනා

පථවීධාතුරෙවෙසාති දුට්ඨාපෙසා ථද්ධට්ඨයෙන කක්ඛලට්ඨයෙන ඵරුසට්ඨයෙන එකලක්ඛණා පථවීධාතුයෙව, ආචුසොති අජ්ඣත්තිකං බාහිරාය සද්ධිං යොජෙත්වා දස්සෙති. **යස්මා බාහිරාය පථවීධාතුයා අවෙතනාභාවො පාකටො, න අජ්ඣත්තිකාය, තස්මා සා බාහිරාය සද්ධිං එකසද්ධියා අවෙතනායෙවාති ගණ්හන්තස්ස සුඛපරිග්ගහො හොති.** යථා කිං? යථා දන්තෙන ගොණෙන සද්ධිං යොජ්තො අදන්තො කතිපාහමෙව විසුකායති විජ්චන්දති, අථ න විරස්සෙව දමථං උපෙති. එවං අජ්ඣත්තිකාපි බාහිරාය සද්ධිං එකසද්ධියාති ගණ්හන්තස්ස කතිපාහමෙව අවෙතනාභාවො න උපට්ඨාති, අථ න විරෙනෙවස්සා අවෙතනාභාවො පාකටො හොති. තං නෙතං මමාති තං උභයමිපි න එතං මම, න එසොහමස්මි, න එසො මෙ අත්තාති එවං යථාභුතං සම්මප්පඤ්ඤාය දට්ඨබ්බං. **යථාභුතන්ති යථාසභාවං, තඤ්ඤි අනිච්චාදිසභාවං, තස්මා අනිච්චං දුක්ඛමනත්තාති එවං දට්ඨබ්බන්ති අත්ථො.**

හොති ඛො සො, ආචුසොති කස්මා ආරභි? බාහිරආපොධාතුවසෙන බාහිරාය පථවීධාතුයා විනාසං දස්සෙත්වා තතො විසෙසතරෙන උපාදින්නාය සරීරට්ඨකපථවීධාතුයා විනාසදස්සනත්ථං. පකුප්පතීති ආපොසංවට්ටවසෙන වඩ්ඪමානා කුප්පති. අන්තරභිතා තස්මිං සමයෙ බාහිරා පථවීධාතු හොතීති තස්මිං සමයෙ කොට්ඨසතසහස්සවක්කවාලෙ බාරොදකෙන විලියමානා උදකානුගතා හුන්වා සබ්බා පබ්බතාදිවසෙන සණ්ඨිතා පථවීධාතු අන්තරභිතා හොති. විලියිත්වා උදකමෙව හොති. තාව මහල්ලිකායාති තාව මහන්තාය.

දුට්ඨෙ සතසහස්සාති, චත්තාරි නහුනාති ව;

එත්තකං බහලත්තෙන, සඞ්ඛාතායං වසුන්ධරාති. –

එවං බහලත්තෙතෙව මහන්තාය, වින්ථාරතො පන කොටසනසහස්සවක්කවාලප්පමාණාය. අනිච්චතානි හුත්වා අභාවතා. බයධම්මතානි බයං ගමනසභාවතා. වයධම්මතානි වයං ගමනසභාවතා. විපරිණාමධම්මතානි පකතිවිජහනසභාවතා, ඉති සබ්බෙහිපි ඉමෙහි පදෙහි අනිච්චලක්ඛණමෙව චුත්තං. යං පන අනිච්චං, තං දුක්ඛං. යං දුක්ඛං, තං අනත්තානි තිණ්හි ලක්ඛණානි ආගතානෙව හොන්ති. මත්තට්ඨකස්සානි පරිත්තට්ඨිතිකස්ස, තත්ථ ද්විභාකාරෙහි ඉමස්ස කායස්ස පරිත්තට්ඨිතිතා වෙදිතබ්බා ධීතිපරිත්තතාය ව සරසපරිත්තතාය ව. අයඤ්ඨි අතීතෙ විත්තක්ඛණෙ ජීවිත්ථ, න ජීවති, න ජීවිස්සති. අනාගතෙ විත්තක්ඛණෙ ජීවිස්සති, න ජීවති, න ජීවිත්ථ. පච්චුප්පන්තෙ විත්තක්ඛණෙ ජීවති, න ජීවිත්ථ, න ජීවිස්සතීති චුච්චති.

තණ්හුපාදින්තස්සානි තණ්හාය ආදින්තගහිතපරාමට්ඨස්සඅහන්ති වා මමන්ති වා අස්මීති වා. අථ බ්වාස්ස නොතෙවෙත්ථ හොතීති අථ ඛො අස්ස භික්ඛුනො එවං තිණ්හි ලක්ඛණානි ආරොපෙත්වා පස්සන්තස්ස එත්ථ අජ්ඣන්තිකාය පට්ඨිධාතුයා අහන්ති වානිආදි තිවිධො තණ්හාමානදිට්ඨිග්ගාහො නොතෙව හොති, න හොතියෙවාති අත්ථො. යථා ව ආපොධාතුචසෙන, එවං තෙජොධාතුචායොධාතුචසෙනපි බාහිරාය පට්ඨිධාතුයා අන්තරධානං හොති. ඉධ පන එකංයෙව ආගතං. ඉතරානිපි අත්ථතො වෙදිතබ්බානි.

තඤ්චෙ, ආචුසොති ඉධ තස්ස ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස භික්ඛුනො සොතද්චාරෙ පරිග්ගහං පට්ඨපෙත්තො බලං දස්සෙති. අක්කොසන්තීති දසහි අක්කොසවත්ථුහි අක්කොසන්ති. පරිභාසන්තීති තයා ඉදඤ්චිදඤ්ච කතං, එවඤ්ච එවඤ්ච තං කරස්සාමාති වාචාය පරිභාසන්ති. රොසෙන්තීති සට්ඨෙත්ති. විහෙසෙන්තීති දුක්ඛාපෙත්ති, සබ්බං වාචාය සට්ඨනමෙව චුත්තං. සො එවන්ති සො ධාතුකම්මට්ඨානිකො එවං සම්පජානාති. උප්පන්නා ඛො මෙ අයන්ති සම්පතිවත්තමානුප්පන්නභාවෙන ව සමුදාචාරුප්පන්නභාවෙන ව උප්පන්නා. සොතසම්ඵස්සජාති උපනිස්සයවසෙන සොතසම්ඵස්සතො ජාතා සොතද්චාරජ්චනවෙදනා, ඵස්සො අනිච්චොති සොතසම්ඵස්සො හුත්වා අභාවට්ඨෙත අනිච්චොති පස්සති. වෙදනාදයොපි සොතසම්ඵස්සසම්පයුත්තාව වෙදිතබ්බා. ධාතාරම්මණමෙවාති ධාතුසඛ්ඛාතමෙව ආරම්මණං. පක්ඛන්දතීති ඔතරති. පසීදතීති තස්මිං ආරම්මණෙ පසීදති, භුම්මවචනමෙව වා එතං. බ්බඤ්ජනසන්ධිවසෙන “ධාතාරම්මණමෙවා”ති චුත්තං, ධාතාරම්මණෙයෙවාති අයමෙත්ථ අත්ථො. අධිමුච්චතීති ධාතුචසෙන එවන්ති අධිමොක්ඛං ලභති, න රජ්ජති, න දුස්සති. අයඤ්ඨි සොතද්චාරම්හි ආරම්මණෙ ආපාඨගතෙ මූලපරිඤ්ඤාආගන්තුකතාවකාලිකවසෙන පරිග්ගහං කරොති, තස්ස වින්ථාරකථා සතිපට්ඨානෙ සතිසම්පජඤ්ඤාපබ්බෙ චුත්තා. සා පන තත්ථ වක්ඛුද්චාරවසෙන චුත්තා, ඉධ සොතද්චාරවසෙන වෙදිතබ්බා.

එවං කතපරිග්ගහස්ස හි ධාතුකම්මට්ඨානිකස්ස බලවච්චපස්සකස්ස සචෙපි චක්ඛුද්චාරාදීසු ආරම්මණෙ ආපාඨගතෙ අයොනියො ආචජ්ජනං උප්පජ්ජති, වොට්ඨබ්බනං පත්චා එකං ද්වෙ වාරෙ ආසෙවනං ලහිත්චා චිත්තං භවඛීගමෙව ඔතරති, න රාගාදිවසෙන උප්පජ්ජති, අයං කොට්ඨපත්තො තික්ඛච්චපස්සකො. අපරස්ස රාගාදිවසෙන එකං වාරං ජවනං ජවති, ජවනපරියොසානෙ පන රාගාදිවසෙන එවං මෙ ජවනං ජචිතන්ති ආචජ්ජතො ආරම්මණං පරිග්ගහිතමෙව හොති, පුන වාරං තථා න ජවති. අපරස්ස එකවාරං එවං ආචජ්ජතො පුන දුතියවාරං රාගාදිවසෙන ජවනං ජවතියෙව, දුතියවාරාවසානෙ පන එවං මෙ ජවනං ජචිතන්ති ආචජ්ජතො ආරම්මණං පරිග්ගහිතමෙව හොති, තතියවාරෙ තථා න උප්පජ්ජති. එත්ථ පන පඨමො අතිතික්ඛො, තතියො අතිමන්දො, දුතියස්ස පන වසෙන ඉමස්මිං සුත්තෙ, ලටුකිකොපමෙ, ඉන්ද්‍රියභාවනෙ ච අයමත්ථො වෙදිතබ්බො. (ම. නි. මූලපණ්ණාසක)

3 අපි ච ඛන්ධායතනධාතුපච්චයපච්චවෙක්ඛණවසෙන පෙනං වෙදිතබ්බං. එත්ථ හි චක්ඛු චෙව රූපා ච රූපක්ඛන්ධො, දස්සනං විඤ්ඤාණක්ඛන්ධො, තංසම්පයුත්තා වෙදනා වෙදනාක්ඛන්ධො, සඤ්ඤා සඤ්ඤාක්ඛන්ධො, එස්සාදිකා සඛ්ඛාරක්ඛන්ධො. එවමෙනෙසං පඤ්චන්තං ඛන්ධානං සමචායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති?

තථා චක්ඛු චක්ඛායතනං, රූපං රූපායතනං, දස්සනං මනායතනං, වෙදනාදයො සම්පයුත්තධම්මා ධම්මායතනං. එවමෙනෙසං චතුන්තං ආයතනානං සමචායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති?

තථා චක්ඛු චක්ඛුධාතු, රූපං රූපධාතු, දස්සනං චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු, තංසම්පයුත්තා වෙදනාදයො ධම්මා ධම්මධාතු. එවමෙනෙසං චතුන්තං ධාතුනං සමචායෙ ආලොකනවිලොකනං පඤ්ඤායති. තත්ථ කො එකො ආලොකෙති, කො විලොකෙති?

තථා චක්ඛු නිස්සයපච්චයො, රූපා ආරම්මණපච්චයො, ආචජ්ජනං අනන්තරසමනන්තරූපනිස්සයනත්ථිචිගතපච්චයො, ආලොකො උපනිස්සයපච්චයො, වෙදනාදයො සහජාතපච්චයො. එවමෙනෙසං පච්චයානං (දී. නි. අට්ඨකථා)